

Az ún. főutcán folytattuk a több rétegben történő elbontását. Kiseb mikro-rétegeken kívül összefüggő rétegeket nem lehetett a viszonylag leletgazdag, kevert puha rétegben megfogni. Egy-két esetben egy-egy felhalmozódott szerszám-koncentrációt sikerült dokumentálnunk, kicsit keményebb (talán jobban letaposott) rétegen. 2012-ben kezdett az utca feltöltésének állaga megváltozni. Itt-ott keményebb rétegzett szakaszok kerültek elő. Később, a 2013-as szezonban ebben a rétegben, több szakaszon egykori keréknyomok tisztán kirajzolódtak.⁸⁵ A település életében a kerámiatípusokon kívül az utcában – a 2013–2014-től – megjelenő gödrök is komoly változást mutatnak. Ugyanakkor az utca É-i felében több félbevágott állatcsontvázat (marha, disznó) is találtunk. Ez a jelenség teljesen ellentmond az eddigi utcahasználat gyakorlatának. Ezen réteg alatt egy átégett összefüggő omladékréteg kezd kirajzolódni. Egyértelműen tudatos településszerkezet váltásról van szó. Az utca D-i részén a szelvény DNy-i sarkában eltűntek a településjelenségek és az általános feltöltésben itt-ott gödrök jelentek meg.

A szelvény É-i fala mentén 6 m szélességben K-tól Ny-ig, azaz az utcáig eltűntek a házmaradványok. A több évadon keresztül itt talált réteg vastag, kemény, sötétbarnás, kevert vegyes. Itt-ott sárga, égett, felülről érkező sárga omladék és egyéb maradvány, valamint keményebb munkafelületek maradványai voltak megfigyelhetők. Az ÉK-i sarokban nagyobb egybefüggő külső munkafelületet találtunk (ID száma: 6207), ahol viszonylag sok csonteszköz készítésére utaló törött szerszám, félkész csont került elő. A 2012-es szezon végén kiderült, hogy a szelvény É-i fala előtti részen talált szép házpadló és omladékmaradványok közül szinte mindegyik egy-egy alul lévő gödörbe süllyedt maradvány. A területen számos gödör kezdett előtűnni. Ezekbe csúsztak a házrészletek és töredékek. Nehéz a gödrök indulását megfogni, hiszen a felette lévő rétegek belesüllyedtek, vagy néhol beleestek. A 2013-as szezonban ezen a területen újabb gödrök és gödör a gödörben jelenségek, valamint egykori házmaradványok jelentkeztek. Ugyanakkor a terület legkeletibb részén egy egyszer használt fél kemencemaradványt találtunk (ID száma: 6865). Ez beomlott, valószínűleg boltíves fala volt, alatta a platni homokos, sárgás agyagos, aminek alapozása homokkővel volt rétegszerűen kirakva. Ez alatt kövekkel, löszbabával kevert agyagalapozás található, ami alatt kavicsos réteg került elő.

Általános megfigyelés, hogy a házak Ny-i falai bizonytalanok, elképzelhető, hogy eltérő építési technikát használtak. Az ásátásnak volt olyan szakasza, mikor a szelvényben három egymástól eltérő falépítési technikát lehetett megfigyelni. Valószínű, hogy ezek az emberek igen jól ismerték és alkalmazták az agyag, mint építési alapanyag tulajdonságait.

Mindegyik szezonban folytattuk a rendszeres mikromorfológiai mintázást, hogy minél részletesebben megismerjük a különböző bronzkori technikai megoldások, és a terek eltérő használatát.

A leletanyag minden objektumból és ásátási egységből a Vátya-Koszider korszak korai fázisára utal. Az iszapolást, a föld rostálását, a kerámiamosást és a számítógépes adatbázis folyamatos feltöltését az eddigi szokásnak megfelelően idén is az ásátással párhuzamosan végeztük. Az egyetemisták forgó-

rendszerben felváltva, minden munkaterületen dolgoztak, így a tell-ásatás mellett megismerkedhettek a komplex kutatáshoz szükséges gyakorlati feladatok összes fázisával és a tervásatás logisztikai igényeivel.

Munkatársak:

Matrica Múzeum: Vicze Magdolna, Mali Péter, Kovács Gabriella, Lakatosné Pammer Gabriella.

Az ásátáson minden évben több hetet töltött: Marie-Louise Sørensen (Cambridge University, Anglia), és Joanna Soafer (Southampton University, Anglia).

Egyetemi hallgatók:

Magyarországi egyetemekről: elsősorban a budapesti ELTE-ről és a Pécsi Tudományegyetemről több, mint 50 fővel, felváltva vettek részt az ásátáson.

Angliai egyetemekről: a Southampton-i, és a Cambridge-i egyetemekről érkeztek hallgatók változó létszámban, 5 és 15 fő között.

VICZE MAGDOLNA

306. Százhalombatta, Százhalom (MRT. 7. k. 27 / 1. lh., KÖH 11472)

(Pest megye) B, V

A százhalombattai Matrica Múzeum a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Régészettudományi Intézetének Archeometriai és Régészettudományi Tanszékével közösen végzett régészeti topográfiai célú légi felvételezési, geofizikai műszeres mérési és hitelesítő célú tervásatásokat az érd-százhalombattai kora vaskori halomsírmezőn a 2013–2014-es évek folyamán.⁸⁶ Az 50 ha kiterjedésű régészeti lelőhelynek jóformán a teljes területe folyamatos művelés alatt áll napjainkban: nagyobb részén szántóföldi mezőgazdasági művelés folyik, kisebb területeket foglalnak el a gyümölcsösök és a zártkertek. A művelés erősen roncsolja a kora vaskori halmok felső rétegeit, ezáltal azok egyre laposodnak, az egykori temetkezések a felszínre kerülnek és megsemmisülnek. 2001 óta készít rendszeresen légi felvételeket a területről Czajlik Zoltán (ELTE), amelyek felhasználásával Holl Balázs (Forster Központ) térinformatikai rendszert hozott létre, összevetve a felvételeket a kataszteri térképekkel, az 1847-es évi felméréssel, és az 1930-as évek óta készült légi felvételekkel. 2013–2014 folyamán több időpontban a halomsírmező érde zónájában, összesen 8 ha-os területen történt roncsolásmentes, magnetométeres geofizikai felmérés. A geofizikai mérések eredményeit illesztettük a térképekhez és légi felvételekhez. Az utóbbiakon bizonyos esetekben „sejlett” struktúrák a geofizikai mérések révén jól kirajzolódtak, s így számos kisebb körárok nyomát dokumentáltuk a korábban ismert körárkok szondázó ásátására került sor 2013–2014 folyamán, 2-3 hetes ásátási kampányokkal.

2013. október 14. és 26. között szondázó tervásatást végeztünk az ismert érd-százhalombattai koravaskori halomsírmezőn, az érde 062/89. hrsz.-ú ingatlanon. Az ásátás helyszíne a Százhalombatta és Érd külterületén futó, a két települést összekötő földút (Battai út) Ny-i oldalán volt. A terület beépítetlen külterület, folyamatosan művelt szántóföldekkel. A művelés szemmel láthatóan „laposítja” a ma még észlelhető halomsíro-

85 Vicze et al 2014

86 A 3234/00247. sz. NKA támogatás hatékonyan segítette az európai hírű kora vaskori halomsírmező egészének és egyes részeinek közelebbi megismerését.

kat. Az ásatás célja a Czajlik Zoltán által légi fényképezéssel 2001–2012 között, majd Pusztasándor által 2013-ban magnetométeres vizsgálatokkal regisztrált jelenségek, többek között egy körárok régészeti kutatása volt. További cél volt annak vizsgálata is, hogy az 1847-es felmérésről és légifotókról is ismert 64. sz. halomsír régészeti maradványai hogyan vehetők össze a magnetométeres vizsgálati képpel.

A feltárás során két szelvényben, összesen 72 m²-es felületen tártuk fel a jelentkező régészeti emlékeket. Az 1. sz. szelvényben feltárássra került a 64. halomsír K-i oldalán a körárok 2 m hosszúságú szakasza. Az árok betöltése fölött megfigyelhettük a halom „lecsúszott” felhordási rétegeit. Ettől K-re feltártunk egy kb. 1,5 m átmérőjű, alig megfigyelhető folttal jelentkező kerek gödröt, betöltésében kevés kora vaskori kerámiával és a löszös talajtól erősen károsodott állatsonttal. A gödör ÉK-i oldalán, a felszíntől mért 65 cm mélységben, sírfolt nélkül jelentkezett egy hamvasztásos temetkezés. A minden bizonyítással szétválasztott temetkezés egy nagyjából 2×1 m-es nagyságú területen volt megfigyelhető, hamvasztott emberi csontokkal, sok darabra szétört szögletes peremű edénnyel, néhány kis bronztárggyal. A temetkezés a korai vaskor idejére tehető.

A 2. sz., 2 m széles szelvényünket az említett földúthoz egészen közel mélyítettük. Ebben a szelvényben mindössze 30–35 cm vastag humuszréteg volt megfigyelhető, alatta pedig a sárga löszös altalaj. A humuszréteg kézi eltávolítása után szürkés betöltési foltal rajzolódott ki két helyen a magnetométeres méréssel észlelt körárok Ny-i és K-i oldalának 1-1 szakasza. Ez a körárok mindeddig egyetlen korábbi felmérésből sem volt ismert, az 1. körárok elnevezést kapta. A 70 cm széles, 130 cm mély K-i árokszakaszból kevés középső bronzkori, valamint nagyobb számú kora vaskori kerámia került elő. Ugyanitt az árok betöltődésének több fázisát is megfigyelhettük. A Ny-i oldalon feltárt, hasonló méretű árokszakaszból betöltése is kora vaskori kerámiát tartalmazott.

2014. szeptember 1–19. között a 2013. évi ásatás közelében tűztük ki újabb szelvényeinket. A 2014. évi munkákat gyakori és erős esőzések nehezítették. A földúthoz közeli, 3. sz. szelvényben az 1. sz. körárok közepének és É-i árokszakasza vizsgálatát, feltárását a célunk. A gépi humuszolás után kézi nyeléssel tisztítottuk a felületet. Nagyjából 40 cm mélységtől volt kivehető az 1. körárok betöltése, amelyet egy 2,5, valamint egy 4 m-es szakaszon is kibontottunk. Több kisebb, kora vaskori kerámia-koncentráció esett a szelvény É-i részébe. Az 1. körárok betöltése tetején, közvetlenül a szántott humusz alatti szinten helyben összetört több nagy, kora vaskori edény darabjai is előkerültek. Az edénytöredékek között egy kalcinált embercsontdarabka került elő. Talaj mikromorfológiai mintákat vett Kovács Gabriella több régészeti jelenség betöltéséből.

A 2013. évi 1. sz. szelvénytől ÉNy-ra jelöltük ki a 2014. évi 4. sz. szelvényt. Célunk a 64. sz. halomsír közepének feltárása, az esetleges központi temetkezés megtalálása volt. A központi részen a sárga löszös altalajhoz képest barnás elszíneződésben nagyon kevés, jellegtelen, összefüggést nem mutató kora vaskori kerámia került elő. Feltártuk a 64. halomsírt kerítő körárok 2 m-es hosszúságú, ÉNy-i árokszakasza. Kis mennyiségű kora vaskori kerámiát találtunk itt. Az ásatás során kísérleti geofizikai mérések történtek a szelvény területén, a humuszolás után, kb. 50 cm mélységben. Talaj-mikromorfológiai mintákat vett Kovács Gabriella több régészeti jelenség betöltéséből, körárok metszetfalából.

A 2013. és 2014. évi feltárások során 4 szelvényben mintegy 175 m² nagyságú területet kutattunk meg. A korábban nem ismert, 1. sz. körárok kora vaskori jelenségnek bizonyult. Temetkezési helyként való használata nem volt egyértelműen igazolható. A 64. sz. halomsír kerítő árkaiban egyes szakaszát átvágva, feltárva, adatokat nyerhettünk a valamikori feltöltési rétegekre vonatkozóan is. A 64. sz. halomsír középső területein nem sikerült temetkezési maradványokat azonosítani. Ugyanakkor a 64. halomsírtól K-re sírfolt nélküli, fémlétekekkel és több edénnyel ellátott, bolygatott kora vaskori temetkezést találtunk.

Talaj-mikromorfológiai mintákat vett Kovács Gabriella (Matica Múzeum) mindkét 2014. évi szelvényben, a körárok metszetfalából. Földmintákat vettünk a 2013. és 2014. évi ásatások során is, egyes objektumokból, valamint a körárok betöltésének alsó szintjéből is, több helyről.

A rövid kutatási program legnagyobb jelentőségű eredményének a korábban nem ismert, nem regisztrált nagyszámú körárok megtalálása tekinthető. A körárok topográfiai helyzetük, illetve a más hasonló korú lelőhelyekről származó analógiák alapján az egykori halmokat keríthették. A geofizikai mérésekkel a még megfigyelhető halmok belső szerkezetére is nyerhettünk új információkat, így egyes halmok közepén a sírkamra maradványai is azonosíthatók voltak. A rendszeres terepjárások alapján az újonnan azonosított jelenségek nagy valószínűséggel kora vaskoriak, amit két esetben ásatással is sikerült igazolnunk. A feltárások során a körárok középponti zónájában temetkezésre utaló maradványokat nem tudtunk dokumentálni, ami feltehetően a terület nagyfokú eróziójával magyarázható. Ugyanakkor az árkok mellett, illetve az árok részben feltöltődött szakaszán több esetben is azonosítottuk hamvasztásos temetkezések maradványait. Ez a rítus nem ismeretlen a keleti Hallstatt-kultúra területén, ugyanakkor az érd-százhalombattai halomsírmező közel 170 éves múltra visszatekintő régészeti kutatása során tudomásunk szerint először került dokumentálásra.

A folyamatban lévő komplex topográfiai kutatásról rövid előadást tartottunk 2013 májusában a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat ülésén. 2015 februárjában Czajlik Zoltán angol nyelvű előadásban ismertette az elért topográfiai eredményeket a Budapesten megrendezett New Digital Technologies and Hungarian Innovations in Heritage Management – Archaeology, Historical Landscape and Built Heritage konferencián.

NÉMETH GABRIELLA

307. Szeged, Alsóváros, Kundomb I. (Szeged 184. lelőhely) (KÖH 55338) (Csongrád-megye) I

Egy ipari épület létesítéséhez kapcsolódóan készített előzetes régészeti dokumentáció munkálatai során 2014. november 3-án és november 5-én próbafeltárást végeztünk a beruházás területén található lelőhelyen. A szelvényekben megnyitott felület nagysága 150 m² volt, melyből 3,6 m²-nyi bizonyult régészeti leg érintettnek.

A lelőhelyen korábban a szegedi vasútállomás építése alkalmával Móra Ferenc és Cs. Sebestyén Károly végzett leletmentést 1926-ban. Az általuk készített dokumentációk alapján megrajzolt lelőhely Szeged D-i részén, a Hattyas nevű településrésztől ÉK-re, nagyjából a Tompai kapu, Ballagi-tó sor és a Sínpar sor nevű utcák és a Ballagi-tó-dűlő által határolt terüle-